

Evelyn Waugh – obor v krajine liturgických Liliputánov (Druhá časť)

Lucia Laudoniu

21. decembra 2023 ✚ Cirkev Kultúra ✚ Recenzie

predchádzajúca časť:

Evelyn Waugh – obor v krajine liturgických Liliputánov (Prvá časť)

Nie je všetko zlato, čo sa blyští. O tom, či režisér Jack Gold priniesol do dejín kinematografie zlato, nech si urobí názor každý sám. Film *Katolíci* z roku 1973 na námet Briana Moora v každom prípade treba vidieť. Režisér Gold v ňom prináša oveľa viac, než zlato. Filmový pás mení na prorocký zvitok.

Hrobári Tradície pochovávajú sami seba

„Pochovať uplynulých dvetisíc rokov (Tradície, pozn. naša) za niekoľko desaťročí, to dá námahu aj Vatikánu“ a „dnešná Cirkev je revolučná“. Nie sú tieto dve skromné repliky z citovaného filmu *multum in parvis*?

Goldova nadčasová snímka strháva masku pokoncilového cirkevného politbyru. Masku *aggiornamenta*, ktorá sa na vatikánsky aparát prisala tak pevne, že pri jej strhávaní tiekla krv.

Osemdesiatminútový film nás zavedie za múry írskeho kláštora, kde prekvitá latinská liturgia. Lenže za Tiberom už vejú iné vetry. V Rímskej kúrii pôsobí skupina modernisticky orientovaných prelátov, ktorí zhltli udicu pokroku aj s navijakom. Protiví sa im všetko, čo len trochu pripomína zvyky ich otcov. Aj americký kňaz Kinsella má v hlave zmätok. Z poverenia najvyšších miest prichádza do „rebelského“ kláštora, aby miestnych mníchov „prevychoval“ a „umravnil“. Trčiaci kôl v plote treba pekne-krásne zatĺcť, aby sa naň nedajbože nenapichol nejaký avantgardný upír.

Podarí sa pápežskému zmocnencovi zničiť semeno zasiate ešte svätým Patrikom? Ako sa írska komunita vysporiada s požiadavkou slepej poslušnosti, ktorá je v podstate len geneticky modifikovaným despotizmom?

Vôbec nie je náhoda, že pod túto endogénnu náboženskú drámu sa podpísal britský produkčný tím. Je (o)povážlivé, že anglofónni katolíci horlili za záchranu latinskej omše viac, než povedzme románski Taliani. Evelyn Waugh bojoval v prvej línii a kniha *Trpká zkouška* je toho dôkazom.

Majster metafor

Waugh, vyštudovaný historik, bol mužom metafor. Odvážil sa prirovnať svätú omšu k lovu lesnej zveri, ktorý je vždy prísne organizovaný. Každý účastník kráľovského lovu má presne stanovenú úlohu a nemôže si robiť, čo sa mu zachce.

Svätá omša očami stredovekého umelca.

Zdroj: picryl.com

Kňaz je pre Waughu „Božím remeselníkom“, ktorý má špeciálnu kvalifikáciu na výkon danej práce. Laici túto kvalifikáciu nemajú.

Zaujímavé sú tiež jeho úvahy o spôsobe, akým laik vníma bohoslužbu: na umeleckom diele (obraz, socha) má človek maximálnu účasť vtedy, keď ho mlčky kontempluje.

Často sa stáva, že človek začne niečo robiť len preto, aby nejako zakryl svoj vnútorný nepokoj a smútok. Aktivita a produktivita sú náplastou na vnútornú bolesť, pred ktorou človek podvedome uniká.

Silentium, ako ho zdôrazňuje rímska liturgia, ukazuje bolesť v plnej nahote. Nezakrýva ju, ani pred ňou neuteká. Práve v tichu sa môžeme dotknúť vlastnej bolesti, obetovať ju Ukrižovanému Kristovi, a tým ju vlastne zahojiť.

Skutočná účasť

In opere citato je naznačené, že formulácia koncilových Otcov *participatio actiosa* nebola dodnes správne pochopená. Prekladatelia *Trpkkej skúšky* sa preto priklonili k spojeniu „skutočná účasť“. Spojenie „aktívna účasť“ je vo svojej podstate zavádzajúce i zavadzajúce (zavádza, teda úmyselne skresľuje, a svojím spôsobom i zavadzia, prekáža).

Kam sme sa to dostali s toľko vychvaľovanou participáciou laikov na svätej omši? Verklíkujeme naučené a nič nehovoriace všeobecné formulky, a náš duch sa zatiaľ vybral na vandrovkú. Hlavne, že si sadáme a vstávame na povel ako v kynologickom krúžku.

„Účasť na svätej omši neznamená, že budeme počúvať svoje vlastné hlasy,“ upozorňuje anglický majster štylista. „Znamená to, že naše hlasy bude počúvať Boh.“

Stačí letmý pohľad do Lewisovho a Shortovho latinského slovníka, aby sme zistili, že *actuose* znamená predovšetkým „živým spôsobom“ („*in a lively manner*“). Význam aktivity (v zmysle vykonávania

konkrétnej a viditeľnej činnosti) je až na druhom mieste. Prečo sa potom *participatio actiosa* neustále prezentuje ako požiadavka niečo viditeľne vykonávať? S neviditeľnou aktivitou srdca sa už nepočíta?

Waghove názory korelujú s myšlienkou, ktorú vyslovil exilový ruský pravoslávny teológ Evdokimov: „Cirkev sa nedá definovať, ale dá sa prežiť ako reálny prejav tajomnej jednoty medzi Bohom a človekom vo Svätom Duchu.“

Pozor na prach

Muž, ktorý dal literárnemu svetu sarkastický román *Hrst' prachu*, chcel zotrieť z Cirkvi prach modernizmu. Jeho čistiacim prostriedkom číslo jeden bolo slovo.

Evelyn Waugh, posledný križiak medzi anglickými katolíckymi intelektuálmi.

Zdroj: youtube.com

Syn anglického vydavateľa a literárneho kritika Arthura Waugh neostal mimo diskusie o pozícii národných jazykov v nových omšových formulároch. Odvážil sa dokonca tvrdiť, že „výraz ľudový jazyk je takmer nezmyselný“.

Ako to Waugh myslel? Posvietme si na tento príklad. Domorodé africké jazyky nie sú schopné obsiahnuť subtílné teologické významy, v ich slovnej zásobe chýba výraz panna (*virgo*). Poznajú iba podstatné meno pre dievča pred svadbou a po nej. Ako potom dokážu správne vyjadriť trvalé panenstvo Božej Matky?

Niežeby Waugh podceňoval vlastnú materčinu (bol predsa spisovateľom z povolania). To, čo ho znepokojovalo, bola vysoká miera lexikálnej a syntaktickej ambiguitity a vágnosti v moderných jazykoch. „Moja skepsa týkajúca sa slovného porozumenia denne narastá,“ poznamenal s obavou, že v teológii sa jedného dňa bude miesto o voze hovoriť o koze.

„Smú sa používať všetky jazyky Babylonu s jedinou výnimkou – latinčinou, ktorá bola jazykom Cirkvi od dôb misie svätého Augustína (Evelyn Waugh má na mysli osobnosť Augustína z Canterbury, ktorého podľa tradície vyslal do Anglicka pápež Gregor Veľký, pozn. naša). Latinčina je nám zakázaná.“ Tieto slová, napísané pred takmer šesťdesiatimi rokmi, vypovedajú všeličo o bujnení plesne hlúposti – azda najnebezpečnejšej pandémie všetkých čias.

Lenže latinský jazyk je ako mramorová socha. Socha vytesaná dlátom rímskeho práva. Pokiaľ sa niekto odváži túto sochu udrieť, ublíži len sám sebe. Modriny bude mať útočník, nie večné mramorové telo.

Školskí predátori

Namiesto strácania času s tvorbou prekladov liturgických textov do národných jazykov, ktoré so sebou vždy ponesú väčšie či menšie riziko nepresnosti, Waugh apeluje na katolícke školstvo, aby vzdelávalo svojich chovancov v latinskom jazyku: „Prečo sme neustále obťažovaní žiadosťami o príspevky na katolícke školy, pokiaľ tieto nie sú schopné odovzdávať ani tie najzákladnejšie znalosti?“

Český preklad jeho slov sa prikláňa k formulácii „předat nejzákladnější znalosti“. Vedeli ste, že aj rumunčina má pre odovzdávanie vedomostí na akademickej pôde vyhradený pojem *predare*? Rumunský výkladový slovník (*Dicționarul explicativ al limbii române*) definuje výraz *predare* ako „*comunicare a unor cunoștințe în cadrul unei lectii*“ („sprostredkovanie, zdieľanie, komunikácia určitých poznatkov v rámci prednášky, lekcie“). Väčšina etymológov sa prikláňa k slovanskému pôvodu tohto slova, ale nájdú sa aj takí, ktorí v ňom vidia vplyv latinského deponencia *praedari* – uchvátiť korisť (tu má koreň aj poslovenčené substantívum predátor).

Vedomosti sú veľmi vzácnou korisťou. Je otázne, prečo sa niektorí učitelia správajú ako predátori, ktorí chcú študentom ukradnúť korisť, namiesto toho, aby tie vedomosti pre nich ulovili. A študenti zostanú hladní.

Nie vlastnou vinou.

Eucharistická Obeta pápeža Gregora Veľkého.

Zdroj: picryl.com

Východné riešenie

Nový liturgický poriadok predstavoval pre Waugha „pokušenie proti viere, nádeji a láske“, zdôveril sa v liste monsignorovi McReavymu v apríli 1965. Slová „viac, než estetické zmeny, ma desia navrhované zmeny vo viere a morálke“, vsiakli do papiera aj do duše.

Pre úplnosť informácie treba vedieť, že spisovateľ vyjadril nespokojnosť už s úpravou obradov Veľkého týždňa „v predvečer“ II. vatikánskeho koncilu v roku 1955, konštatujúc, že ide o ochudobnenie, ktorého ovocím budú prázdne kostolné lavice.

Ako z toho von? V liste Lady Actonovej z marca 1963 navrhuje, aby sa v rámci západnej cirkvi vytvorili kánonické štruktúry, ktoré by umožnili koexistenciu „starého“ a „nového“ obradu podľa vzoru gréckokatolíkov „naštepovaných“ na pápežské ekleziálne telo. Rovnakú požiadavku predostrel šéfredaktorovi *The Tablet*.

Vychádzal z predpokladu, že východným katolíckym cirkvám je dovolené zachovať si vlastné, starobylé (a z pohľadu moderného človeka aj zložité) obyčaje vrátane bohoslužobných jazykov, ktoré sú „ďaleko mŕtvejšie, než latinčina“.

Waugh nikde netvrdí, že *Novus ordo missae* by nemal existovať alebo by sa mal zakázať. Praje si len toľko, aby jedna skupina v Cirkvi neutláčala druhú a aby tí, ktorí čerpajú milosti zo starého obradu, mali možnosť v ňom naďalej žiť.

Hadí tanec kardinála Heenana

Aj keď kardinál Heenan, pôvodne liverpoolsky a od roku 1963 westminsterský arcibiskup, spočiatku inklinoval ku konzervatívnejmu krídlu (oponoval konštitúcii *Gaudium et spes*), jeho neskoršie skutky naznačujú, že brnenie Tradície ho asi tlačilo.

Prečítajme si jeho list z 20. augusta 1964. Zmeny by podľa arcibiskupa teoreticky mohli byť odložené *ad acta*, hierarchiu však núti konať „nálada na koncile“. Je až neuveriteľné, že tento bonmot vyšiel z úst katolíckeho ordinára. Odkedy nejaká abstraktná „atmosféra“ alebo „nálada“ prikazuje biskupom, čo majú robiť?

Keby sme sa riadili len emóciami, boli by sme ako šarkan poletujúci vo vetre, odkázaný na milosť a nemilosť búrkových mrakov.

V ďalšom z listov sa arcibiskup sťažuje (a právom!), že svätá omša sa transformovala na akúsi hostinu. Kňaz je zrazu čašníkom servírujúcim jedlo. „Predpokladám, že biskup je vrchný a pápež majiteľ reštaurácie,“ ironizuje.

Intronizácia arcibiskupa Heenana na westminsterskú katedru.

Zdroj: youtube.com

Čo však tento budúci nositeľ purpuru, *porphyrophorus*, urobil pre to, aby sa zabránilo takejto hrubej deformácii sakrificiálnej (*sacrificium* – obeť) povahy omše? Čo také urobil, okrem toho, že formálne poďakoval Evelynovi Waughovi za obranu „starej viery“? Použitá syntagma „stará viera“ (viď. kardinálov list z 12. januára 1966) logicky implikuje existenciu akejsi „novej viery“, ktorá sa od tej „starej“ nejako líši.

Božia odpoveď

Po implementácii liturgických zmien chodil Waugh do kostola iba z povinnosti. Jeho telo bolo na omši, ale duša nie. Svoju skúsenosť s *Novus ordo missae* zhrnul takto: „Zo svätej omše zakaždým odchádzam bez útechy a povzbudenia.“

Cítil sa ako stráž pri Buckinghamskom paláci, ktorá je viazaná formálnym sľubom vernosti bez toho, aby sa mohla aktívne uplatniť pri ochrane života panovníka.

V liste Lady Mosleyovej si anglický džentlmen povzdychol, že II. vatikánsky koncil z neho vytĺkol životnú energiu. Život bez tradičnej liturgie pre neho nemal cenu. Cítil sa zoslabnutý a vnútorne zostarol. Dokonca sa modlil za svoju skorú smrť.

Autor románu *Návrat na Brideshead* odišiel k Pánovi na Veľkú noc 1966. Zlyhalo mu srdce, no podľa svedectva najbližších odchádzal bez fyzickej bolesti. Zomrel doma, po návrate z rannej svätej omše celebrovanej v latinskom jazyku. Pán prijal jeho obetu. Zomrieť v paschálnom čase, zaopatrený sviatosťami v tradičnom obrade, za zachovanie ktorého toľko bojoval, je veľká milosť.

Indult Agathy Christie

Vážnosť situácie, aká vznikla medzi anglickými katolíkmi, dokladá petícia významných umelcov, vedcov a intelektuálov pápežovi Pavlovi VI. za záchranu tradičnej latinskej omše. Ťažko si predstaviť veľavravnejšiu bodku za Waughovou trpkou skúškou.

Medzi signatármi iniciatívy z roku 1971 boli aj pôvodom židovskí (!) hudobníci Yehudi Menuhin, Vladimir Ashkenazy či svetoznáma operná diva – kráľovná koloratúrneho sopránu Joan Sutherland. Austrálčanka Sutherland preslávená legendárnymi vystúpeniami po boku nemenej slávneho Luciana Pavarottiho, sa mimochodom hlásila k presbyteriánom...

Najznámejšou signatárkou bola nepochybne prvá dáma detektívok Agatha Christie – ďalšia nekatolíčka! Je veľmi smutné, že duše mimo katolíckeho ovčince dokázali doceniť kultúrnu hodnotu latinskej liturgie oveľa lepšie, než sami katolíci, ktorí tento poklad vyhodili do vln Tiberu...

Ruský maliar 19. storočia žijúci v Taliansku Fjodor Bronnikov sa venoval aj sakrálnym motívom, takto zobrazil svätú omšu.

Zdroj: wikiart.org

Posolstvo knihy *Trpká zkouška* je kameňom vhozeným do stojatých vôd. Úvodné motto austrálskeho arcibiskupa T. F. Littla o poslušnosti rozkazov aj v prípade pochybností trochu navodzuje dojem, že leitmotívom knihy bude glorifikácia (slepej) poslušnosti. Príloha s „indultom Agathy Christie“ je najlepšou

odpoveďou na túto námietku.

Poslušnosť nie je stav, keď sa zmeníme na cudzie pero a budeme mechanicky opisovať cudzie myšlienky. Poslušnosť je schopnosť napísať na papier svojho života svoj vlastný príbeh, s vedomím, že Boh a Cirkev vyznačili na tomto papieri okraje, za ktoré sa písať nesmie.

„Cirkev po celú dobu svojej existencie vždy bola a je v aktívnej vojne s vonkajšími nepriateľmi a so zradcami vo vnútri.“ Evelyn Waugh to pocítil na vlastnej koži. Neprestal však veriť, že „pravda prevládne“. A zvečnil to v liste, ktorý napísal príznačne – na sviatok Všetkých svätých...

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/evelyn-waugh-obor-v-krajine-liturgickych-liliputanov-druha-cast/>